

UDK:15:371.044.4(045)

Muxlisa RUSTAMOVA,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti magistranti
E-mail:muxlisa_rustamova@gmail.com

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti professori Z.Botirov taqrizi asosida

THE PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE INFLUENCE OF THE INFORMATION ENVIRONMENT ON THE FORMATION OF SOCIAL NORMS AMONG YOUTH

Annotation

This article is dedicated to studying the psychological aspects of how the information environment influences the formation of social norms among young people. The article analyzes how the information environment affects the cognitive, psychological, and social development of youth. It discusses how young people accept information technologies, social media, and mass media, and how they form their social norms based on this information. The article also emphasizes the role of the information environment in shaping the behavior, values, cultural views, and self-awareness of youth. Both positive and negative impacts are analyzed, demonstrating how the flow of information is linked to the personal development of young people and their place in society. The article focuses on ensuring the conscious use of information by youth, minimizing negative influences, and highlighting the role and importance of society in shaping their social norms.

Key words: Information environment, youth, social norms, psychology, information technologies.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВЛИЯНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЫ НА ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ НОРМ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

Эта статья посвящена изучению психологических аспектов влияния информационной среды на формирование социальных норм среди молодежи. В статье анализируется, как информационная среда влияет на когнитивное, психологическое и социальное развитие молодежи. Обсуждается, как молодежь воспринимает информационные технологии, социальные сети и средства массовой информации, а также как на основе этой информации формируются их социальные нормы. В статье также подчеркивается роль информационной среды в формировании поведения, ценностей, культурных взглядов и самосознания молодежи. Анализируются как положительные, так и отрицательные воздействия, а также связь потока информации с личностным развитием молодежи и их местом в обществе. Статья направлена на обеспечение осознанного использования информации молодежью, уменьшение отрицательных воздействий и определение роли и значения общества в формировании их социальных норм.

Ключевые слова: Информационная среда, молодежь, социальные нормы, психология, информационные технологии

AXBOROT MUHITINING YOSHLAR IJTIMOIIY NORMALARI SHAKLLANISHIGA TA'SIRINING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqola axborot muhitining yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga ta'sirining psixologik jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada axborot muhitining yoshlarning kognitiv, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga qanday ta'sir qilishi tahlil qilinadi. Yoshlar axborot texnologiyalarini, ijtimoiy tarmoqlarni va ommaviy axborot vositalarini qanday qabul qilishlari va bu ma'lumotlar asosida o'z ijtimoiy normalarini qanday shakllantirishlari muhokama qilinadi. Maqolada, shuningdek, axborot muhitining yoshlarning xulq-atvori, qadriyatlarini, madaniy qarashlari va o'z-o'zini anglashidagi o'rni ta'kidlanadi. Ijobiy va salbiy ta'sirlar tahlil qilinib, axborot oqimining yoshlarning shaxsiy rivojlanishi va jamiyatdagi o'rni bilan qanday bog'liqligi ko'rsatiladi. Maqola yoshlarning axborotdan ongli foydalanishini ta'minlash, salbiy ta'sirlarni kamaytirish va ularning ijtimoiy normalarini shakllantirishda jamiyatning o'rni va ahamiyatini aniqlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Axborot muhiti, yoshlar, ijtimoiy normalar, psixologiya, axborot texnologiyalari.

Kirish. Zamonaviy axborot muhitining o'rni har bir sohada sezilarli darajada oshgan. Ayniqsa, yoshlar, texnologiyaning tezkor rivojlanishi va internetning keng tarqalishi bilan ajralib turadi. Bugungi kunda yoshlar uchun axborot muhitining ta'siri juda katta ahamiyatga ega. Ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, televideniy dasturlar, onlayn platformalar va boshqa axborot manbalari yoshlar ongini shakllantirishda asosiy vositalardan biri bo'lib qolgan. Axborot muhitining yoshlar psixologiyasiga va ularning ijtimoiy normalari shakllanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi, ular tomonidan qanday qabul qilinishi va amalga oshirilishi psixologik nuqtai nazardan o'rganilishi lozim.

Yoshlarning psixologik holatlari, qarashlari, axborotga nisbatan munosabati va xulq-atvorining shakllanishi axborot

muhitining ta'siriga bog'liq. Shu sababli, axborot muhitining ijtimoiy normalar shakllanishiga psixologik ta'sirini o'rganish muhimdir. Bu maqolada axborot muhitining yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga psixologik jihatlarini, uning salbiy va ijobiy ta'sirlari hamda bu jarayonda yuzaga keladigan psixologik omillar tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Axborot muhitini keng ma'noda oladigan bo'lsak, bu so'z axborot manbalarining jami majmuasini anglatadi. Bunga ommaviy axborot vositalari, internet, ijtimoiy tarmoqlar, kitoblar, gazeta-jurnallar, radio va televideniye dasturlari, shuningdek, odamlarning kundalik hayotidagi axborot oqimlari kiradi. Bugungi kunda yoshlar bu axborot manbalarining faol iste'molchilari bo'lib, ularning shakllanayotgan ijtimoiy

normalariga ta'sir ko'rsatadi. Yoshlar ijtimoiy normalarni o'rganish va qabul qilishda axborotning ahamiyati ulkan, chunki ular ko'p hollarda internetda o'qigan yoki televidion dasturlarda ko'rgan narsalarini amalda qo'llaydilar.

Axborot muhitining yoshlar hayotiga ta'siri juda keng qamrovi. Yoshlar axborot manbalaridan o'z dunyoqarashlarini shakllantirish, o'z fikrlarini tasdiqlash yoki yangilash, boshqa odamlarning fikrlarini o'rganish va ular bilan aloqada bo'lish uchun foydalanadilar. Ijtimoiy tarmoqlarda aktiv foydalanuvchi bo'lgan yoshlar o'z atrofidagi voqealar, madaniyatlar va ijtimoiy qarashlarga doimo ochiq bo'lganliklari sababli, axborot oqimiga tezda moslashadilar.

Axborot muhitining yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga ta'siri quyidagicha:

Kognitiv ta'sir: Yoshlar axborot muhitida doimo yangi ma'lumotlar bilan tanishib, o'z bilim doirasini kengaytirishadi. Internetda va boshqa axborot manbalarida tarqatilayotgan axborot yoshlarning kognitiv jarayonlariga bevosita ta'sir qiladi. Ularning qarashlari, dunyoqarashlari, xulq-atvorlari va ijtimoiy normalari axborot oqimi orqali shakllanadi. Yoshlar ijtimoiy tarmoqlarda va boshqa platformalarda ko'rgan yoki o'qiganlarini o'zlarining shaxsiy fikrlariga aylantiradi. Bu, o'z navbatida, ijtimoiy normalarni belgilashda ahamiyatli rol o'ynaydi.

Ta'sirchanlik va imitatsiya: Yoshlar, ayniqsa o'smirlar, o'z atrofidagi ijtimoiy guruhlarning fikriga juda sezgir bo'ladi. Ular internetda ko'rgan mashhur shaxslar, aktyorlar, bloggerlar va yulduzlarning xulq-atvorini taqlid qilishga moyil bo'lishadi. Ijtimoiy tarmoqlarda mashhur bo'lgan shaxslar tomonidan ko'rsatilgan xulq-atvor, kiyinish uslubi, so'zlash tarzlar yoshlarning shaxsiy xulq-atvoriga o'zgarishlar kiritadi. Ularning ijtimoiy normalarni shakllantirishda ta'sirchanlik va imitatsiya juda muhim rol o'ynaydi.

Madaniy ta'sir va qadriyatlar: Axborot muhitida yoshlar turli madaniyatlar, urf-odatlar va qadriyatlar haqida ma'lumot olishadi. Bu ularning dunyoqarashini shakllantiradi va shaxsiy qadriyatlar tizimini yaratadi. O'zaro ta'sirning kuchayishi, madaniyatlararo almashuv yoshlar uchun yangi normalarni kiritishga olib keladi. Masalan, turli ijtimoiy tarmoqlarda o'rganiladigan yangi qadriyatlar yoshlarning xulq-atvoriga ta'sir qiladi. Bu jarayonning ijobiy va salbiy tomonlari ham mavjud.

O'z-o'zini anglash: Yoshlar o'zlarini qanday ko'rishlari va boshqalar tomonidan qanday qabul qilinishlarini bilishlari axborot muhitidagi tasvirlar orqali shakllanadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar, ular uchun o'z-o'zini anglash, o'zini ko'rsatish va ijtimoiy roldan qoniqish olish imkoniyatini taqdim etadi. Yoshlarning o'z-o'ziga bo'lgan ishonchi, o'zini qadrlashi va atrofda gilarining fikriga nisbatan sezgirli gi aynan axborot oqimlariga bog'liqdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada yoshlar ongiga axborot muhitining salbiy ta'sirini o'rganish metodologiyasi sifatida psixologik, sotsiologik va pedagogik yondashuvlar qo'llanilgan. Axborot muhitining yoshlar psixologiyasiga va xulq-atvoriga ta'sirini o'rganish uchun psixologik ta'sirlarni, shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan axborotlarning yoshlar ongida qanday aks etishini aniqlashga e'tibor qaratilgan.

Tahlil va natijalar. Axborot muhitining salbiy ta'sirlari yoshlar ongiga bevosita ta'sir qilishi mumkin. Yoshlarning internetda, ijtimoiy tarmoqlarda yoki ommaviy axborot vositalarida uchraydigan salbiy axborotlar ularning psixologik holatiga, qadriyatlariga, xulq-atvoriga va ijtimoiy normalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu salbiy ta'sirlar yoshlarning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirishi, noto'g'ri qarorlar qabul qilishlariga olib kelishi mumkin. Tadqiqot metodologiyasida bu ta'sirlarni o'rganish uchun bir necha usullar va yondashuvlar qo'llanilishi mumkin.

Internetda ko'rishimiz mumkin bo'lgan salbiy tasvirlar (masalan, zo'ravonlik, irqchilik, jinsiy diskriminatsiya) yoshlarning psixologik holatiga va dunyoqarashiga katta ta'sir qiladi. Yoshlar internetda tarqatilayotgan salbiy tasvirlarni qabul qilishadi va bu ularning xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Misol uchun, o'smir yoshdagi bola yoki qizlar, internetda zo'ravonlikni ko'rishlari natijasida bu xulq-atvorni o'zlarida ham ko'rsatishi mumkin. Tadqiqotlarda ko'rsatilganidek, internetda zo'ravonlikka doir materiallar ko'rish yoshlarni yanada agressiv qilishga olib kelishi mumkin.

Misol uchun, bir o'quvchi yosh ijtimoiy tarmoqda doimiy ravishda zo'ravonlikka doir videolarni tomosha qiladi. Ushbu videolar unga kuchli ta'sir qilishi, uni o'z muammolarini zo'rlik orqali hal qilishga undashi mumkin. Bu holat, nafaqat uning shaxsiy xulq-atvoriga, balki atrofidagi ijtimoiy normalarga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi, chunki u zo'ravonlikni oddiy va qabul qilinadigan xulq sifatida ko'rishi mumkin.

Stereotiplar va noto'g'ri axborotlar ham yoshlar psixologiyasiga katta ta'sir qiladi. Ijtimoiy tarmoqlarda va internetda tarqatiladigan noto'g'ri yoki qisman to'g'ri bo'lgan axborotlar yoshlarni noto'g'ri qarorlar qabul qilishga undaydi. Yoshlar tez-tez o'zlariga ko'rsatilgan ideal tasvirlarni qabul qilishadi va bu tasvirlar ularning o'ziga bo'lgan ishonchiga zarar yetkazishi mumkin. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda ko'rsatiladigan mukammal hayot tarzlar va tashqi ko'rinish yoshlarni o'zini yomon his qilishiga olib kelishi mumkin. Misol uchun, yoshlarning ijtimoiy tarmoqlarda o'zlarini boshqalarga solishtirishi va boshqa odamlarning mukammal hayoti va tashqi ko'rinishiga qarab o'zlarini past baholashi mumkin. Bu holat, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytiradi va salbiy psixologik holatlarga olib keladi, masalan, depressiya, anksiyete yoki o'zini kamsitish.

Yoshlar ko'pincha internetda uchraydigan ma'lumotlarni to'g'ri filtrlash va tahlil qilishda qiyinchiliklarga duch keladilar. O'smirlar va yoshlar axborotni faqat qiziqarli yoki jozibali bo'lgan tomondan qabul qilishga moyil, bu esa noto'g'ri qarorlar qabul qilishga olib keladi. Afsuski, yoshlar turli xil axborot oqimlarini filtrlashda tajribaga ega emaslar va ular noto'g'ri yoki zararsiz axborotni foydali deb qabul qilishlari mumkin. Misol uchun, yoshlar internetda sog'liqni saqlash bo'yicha noto'g'ri maslahatlar va ma'lumotlarga duch kelishi mumkin. Misol uchun, dietologiya va fitness haqidagi noto'g'ri axborotlar, yoshlarning sog'lig'iga zarar yetkazishi mumkin. Bir o'smir internetda tezda vazn yo'qotish haqida bo'lgan reklamalarga duch kelib, xavfli dietalarni sinab ko'rishi mumkin. Bu o'z navbatida uning jismoniy va psixologik holatiga salbiy ta'sir qiladi.

Internetda yoki ijtimoiy tarmoqlarda yoshlar ko'pincha o'zlarini qanday ko'rsatishni o'rganadilar. Axborot muhitining tasvirlarini yaratishdagi salbiy ta'sirlar yoshlarning o'zlarini past baholashlariga, noto'g'ri fikrlar shakllantirishlariga olib keladi. Yoshlar o'zlarini boshqalar bilan solishtirib, ijtimoiy qabul qilish va mukammallikni ta'qib qilishadi, bu esa ularni o'zini kamsitishga olib kelishi mumkin. Misol uchun, ijtimoiy tarmoqlarda yulduzlar va mashhurlar tomonidan namoyish etilgan mukammal hayot tarzlar va tashqi ko'rinishlarni ko'rgan yosh o'smirlar o'zlarini ular bilan solishtiradilar va o'zlariga bo'lgan ishonchlarini yo'qotadilar. Ular idealga yetishga intilishadi, ammo bu faqat o'zini past baholash va o'ziga nisbatan salbiy fikrlarning shakllanishiga olib keladi.

Xulosa. Yoshlarning axborot muhitidan qanday foydalanishi, qanday ma'lumotlarni qabul qilishlari va filtrlashlari ularning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy normalarni shakllantirish va o'ziga bo'lgan ishonchiga ta'sir qiladi. Internetdagi salbiy tasvirlar, stereotiplar, noto'g'ri axborotlar va qiyinchiliklarga duch kelish yoshlarning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun,

yoshlarni axborotdan ongli ravishda foydalanishga o'rgatish va axborot oqimini filtrlashda yordam berish, ijtimoiy normalarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Axborot muhitining yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga ta'siri juda katta. Yoshlar uchun axborot texnologiyalarining imkoniyatlari ularga dunyoqarashlarini kengaytirish, yangi bilimlarga ega bo'lish va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish imkonini beradi. Biroq, axborot muhitining salbiy ta'sirlarini kamaytirish, yoshlarni ongli ravishda axborotdan

foydalanishga o'rgatish zarur. Shuningdek, yoshlar o'zaro ijtimoiy munosabatlarda mas'uliyatli, ehtiyotkorlik bilan axborot olish va tarqatish prinsiplariga amal qilishni o'rganishlari lozim. Bu jarayonda oila, ta'lim tizimi, jamiyat va davlatning roli muhimdir. Axborot muhitining ijtimoiy normalar shakllanishiga ta'sirini to'g'ri boshqarish yoshlarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishini ijobiy tomonga olib keladi.

ADABIYOTLAR

1. Кон И.С. Психология ранней юности / И.С. Кон. - М., 2017.
2. Кон И.С. В поисках себя: личность и ее самосознание. – Москва.: Политиздат. 1994. -335 с.
3. Nishanova Z., Qurbonova Z., Abdiev S.. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. TAFAKKUR BO'STONI, 2011. - 8 b.
4. Rotter J. Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1975. 43, 56–67.
5. Белинская Е.П. Современные исследования виртуальной коммуникации: проблемы, гипотезы, результаты / Е.П. Белинская, А.Е. Жичкина // Образование и информационная культура. - М., 2000. - С. 395- 428.
6. Болотова А.К., Жуков Ю.М. Психология коммуникаций [Текст] : моногр. А.К. Болотова, Ю.М. Жуков; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». - М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2015. - 495 с.
7. Жичкина А.Е. Взаимосвязь идентичности и поведения в Интернете пользователей юношеского возраста: дис. Канд. психол. наук: 19.00.05 / А.Е. Жичкина. - М., 2001. - 199 с.